

А. У. Лянкевіч (БДУ, Мінск, Беларусь)

СТАЎЛЕННЕ ДА ПРАБЛЕМЫ ВАРЫЯТЫЎНАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАЙ
МОВЕ Ў ЭПОХУ САЦЫЯЛЬНЫХ МЕДЫЯ
(на прыкладзе тэматычных груп у Facebook)

Для беларускай мовы як мовы з дэмакратычнай традыцыяй (заснаванай на жывым народным маўленні, у адрозненне ад “кніжных” моў) заўсёды была характэрна варыятыўнасць, якая праяўлялася на розных моўных узроўнях, найперш лексічным і сінтаксічным. Асабліва заўважнай гэтая з’ява была ў перыяды актыўных сацыяльных пераўтварэнняў, пры гэтым правадніком моўных змяненняў часта выступалі медыя. Калі ў 1990-я гг. значная роля ў гэтым працэсе належала недзяржаўным СМІ [1], то на сённяшнім этапе гэтае месца занялі найперш сацыяльныя медыя.

Матэрыялам для даследавання паслужылі абмеркаванні ў тэматычных групх у Facebook, якія аб’ядноўваюць карыстальнікаў, зацікаўленых моўнымі праблемамі: суполкі “Роднае слова” (далей – РС; існуе з 2011 г.; 1244 удзельнікі на дату 31.01.2019) і “Толькі пра мову” (далей – ТПМ; існуе з верасня 2018 г.; 1008 удзельнікаў). Абедзве гэтыя суполкі аб’ядноўваюць як спецыялістаў, так і проста карыстальнікаў, зацікаўленых моўнымі пытаннямі. Удзельнікі групы дзеляцца пэўнымі словамі і выразамі, разважаюць пра іх паходжанне, легітымнасць і тэрытарыяльнае размеркаванне, задаюць пытанні, звязаныя з перакладам пэўных слоў і выказаў на беларускую мову. Часта такія пытанні нараджаюць (больш або менш) гарачыя дыскусіі па праблеме варыятыўнасці, якія ўласна і сталі прадметам дадзенага даследавання.

Існуюць два глабальныя падыходы да праблемы варыятыўнасці: 1) прыняцце яе як натуральнай для любой мовы з’явы (з адрозненнем у ступені і пашыранасці моўнага вар’іравання), 2) хутчэй адмоўнае стаўленне да наяўнасці ў мове варыянтных адзінак. Калі першы падыход, як правіла, характэрны для актыўных і даўніх карыстальнікаў беларускай мовай, то другі падыход часта падзяляюць “новыя” і/або “пасіўныя” карыстальнікі (г. зн. або так званыя неафіты, якія нядаўна пачалі актыўна карыстацца беларускай мовай, або ўжываюць яе абмежавана, магчыма, толькі ў інтэрнэт-камунікцыі). Аднак ёсць выключэнні і пры першым, і пры другім падыходзе (напрыклад, прыхільнікі моўнага пурызму з абедзвюх катэгорый карыстальнікаў мовы або (часта) карыстальнікі, чыя працоўная дзейнасць непасрэдна звязаная з беларускай літаратурнай (кадыфікаванай) мовай). Ніжэй разгледзім найбольш пашыраныя аргументы, якімі карыстаюцца ў дыскусіях прадстаўнікі першага і другога падыходаў.

Аргументы на карысць наяўнасці моўных варыянтаў.

1. Варыянтнасць узбагачае беларускую мову:

*Мова жыве, пакуль эмансіпуецца. Утвараюцца неалёгізмы, ўзнаўляюцца архаізмы і дыялектызмы, запазычаюцца новыя словы. **Урэшце – болей словаў – багацейшая мова!** (вылучэнне наша. – А. Л.; тут і ніжэй захоўваецца арфаграфія аўтараў; ТПМ; 19.01.2019).*

2. Паколькі беларуская мова фарміравалася на аснове народных гаворак, то варыянтнасць – заканамерная і лагічная для яе з’ява:

Праблема ў лінгвагеаграфіі зноў. У некага, напрыклад на Случчыне, сьлімак без чарупіны, а смоўж зь ёй, а ў іншай частцы Беларусі наадварот (...) а як тае дзяды-бабы казалі? Абапірайся на блізкую табе традыцыю мо (ТІМ; 24.01.2019).

Аргументы супраць варыятыўнасці.

1. Варыятыўнасць можа прывесці да розначытанняў і непаразуменняў:

А: Карацей, правілы недапрацаваныя і прывозяць да такіх гаданняў. Мая б воля, я б скасаваў правіла пра пераход пачатковага У у Ў ці, як мінімум, зрабіў бы яго факультатывым.

В: Факультатывнае напісаньне – зло. Давайце яшчэ Ё зробім факультатывым і будзем пакутаваць разам з расейскімі братамі (РС; 31.01.2019).

2. Варыятыўнасць часам пашырае полісемантычнасць слова або прыводзіць да з’яўлення амонімаў:

Бачу гэтыя шкарпэтки ў стужцы ўжо некалькі дзен, і нейкае падазронае маўчанне пра слова “смятанка”. Дык жа, на ўсялякі выпадак хачу наведаць, што смятанка – гэта яшчэ і вяшкі (РС; 28.01.2019).

3. Некаторыя варыянты ацэньваюцца адмоўна з прычыны іх іншамоўнага паходжання, прымяняецца аргумент “неўласцівасці” для беларускай мовы:

А: (пра слова марозіва) якім чынам гэта легітымны варыянт, калі слова не адпавядае беларускаму словаўтварэнню? Гэта проста сцягнуты нэахвітамі ўкраінізм (РС; 29.01.019).

Такім чынам, носьбіты беларускай мовы выказваюць неаднолькавае стаўленне да яе варыятыўнасці, аднак не аспрэчваюць наяўнасць гэтай з’явы. Па сутнасці, стаўленне да варыятыўнасці карэлюе з прыхільнасцю да дэскрэптыўнага або прэскрэптыўнага падыходаў да мовы.

ЛІТАРАТУРА

1. Садоўскі, П. Інавацыі 90-х гадоў у мове беларускіх недзяржаўных выданняў / П. Садоўскі // Беларуская мова : шляхі развіцця, кантакты, перспектывы : матэрыялы III Міжнароднага кангрэса беларусістаў “Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый” (Мінск, 21-25 мая, 4-7 снежня 2000 г.). – Мінск : “Беларускі кнігазбор”, 2001. – С. 222–234.

Е. С. Ляшенко (БНТУ, Мінск, Беларусь)

СТРУКТУРА СИТУАЦІІ ПАРАМЕТРИЧЕСКОГО ИЗМЕНЕНИЯ И ВАРИАТИВНОСТЬ ЕЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ В АНГЛИЙСКОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ

Ситуация параметрического изменения организуется процессом, вследствие которого исходный объект, подвергающийся модификации, не утрачивает свои сущностные свойства / характеристики, наблюдается лишь изменение какого-либо качественного признака (цвета, формы, структуры и т. д.).